

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

TJECKIEN – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 31 december 2020

I. SAMMANFATTNING

Tjeckien är en parlamentarisk demokrati med regelbundna och fria val, där de mänskliga rättigheterna garanteras i konstitutionen och respekteras överlag väl av de dömande och verkställande myndigheterna. Levnadsstandarden är hög och de ekonomiska och sociala rättigheterna tillgodoses i hög utsträckning.

Korruptionen i landet har minskat de senaste åren, men problem kvarstår, framförallt kopplade till statligt ägda bolag och offentlig sektor.

Utmaningar finns också vad gäller romers situation. Den romska befolkningen utsätts för diskriminering och särbehandling inom flera områden i samhället, exempelvis inom arbetsmarknad, utbildningsväsende och sjukvård.

Situationen för yttrande- och mediefrihet är relativt god men rapporter pekar på risker med en alltmer koncentrerad ägarstruktur. Tjeckien har fallit i internationella pressfrihetsindex de senaste åren.

Kvinnor är underrepresenterade på ledande positioner inom politik och näringsliv. Våld i nära relationer är utbrett och flera lagändringar har genomförts för att stärka det rättsliga skyddet.

Tjeckien har under flera regeringar arbetat för att motverka handel med människor för såväl tvångsarbete som för sexuella ändamål, men utmaningar kvarstår på området.

Hbtqi-personers rättigheter garanteras i lag, men diskriminering och trakasserier förekommer.

Fackförbund får enligt lag verka fritt och alla arbetstagare har rätt att ansluta sig till ett fackförbund. Anslutningsgraden är dock låg och överträdelser av fackliga rättigheter äger rum.

EU-domstolen slog i april 2020 fast att Tjeckien, tillsammans med Ungern och Polen, bröt mot EU-rätten när de vägrade ta emot det antal flyktingar som EU:s medlemsstater gemensamt beslutat om.

Tjeckien påverkades kraftigt av coronapandemin och för att begränsa smittspridningen införde regeringen, i likhet med flera andra länder, tidvisa restriktioner.

II. RÄTTSSSTATENS PRINCIPER

Rättsväsendets och tillsynsorganens självständighet är skyddad i grundlagen. Rättsväsendet består av distriktsdomstolar, regionala domstolar, två högre domstolar, Högsta domstolen och författningsdomstolen. Myndigheter respekterar domstolsbeslut och verkställer domar.

Domare till Högsta domstolen och författningsdomstolen utnämns av presidenten, baserat på förslag från justitieministeriet. Det finns inga uppgifter om fall där ämbetsmän skiljts från sina ämbeten på godtyckliga grunder.

En oberoende ombudsman, som väljs av parlamentet, har som sin främsta uppgift att värna medborgarnas rättigheter i förvaltningen och rättsväsendet samt att arbeta mot diskriminering. Parlamentet erhåller resurser öronmärkta för övervakning av regeringen, och har goda tillsynsbefogenheter. Ett oberoende revisionskontor granskar användningen av EU-bidrag. I *World Justice Projects* rättsstatsindex för 2020 låg Tjeckien på plats 18 av 128 länder.

Sedan 2018 har Tjeckien fallit från plats 38 till plats 49 av 180 länder i *Transparency International's* index över upplevd korruption (nittonde plats bland EU:s medlemsstater). Civilsamhällesorganisationen *Rekonstrukce Statu* menar dock att ett målmedvetet arbete för att minska korruptionen inom statsförvaltningen ger resultat på sikt, bland annat genom en förbättrad lagstiftning och regler för offentlig upphandling. Problemen med korruption finns framförallt inom statligt ägda bolag och inom bolag som söker statlig finansiering. Korruption förekommer också bland politiker och inom domstolsväsendet och polismyndigheten, även om situationen förbättrats.

Premiärminister Andrej Babiš utreds av EU-kommissionen för oegentligheter i samband med tilldelningen av EU-medel till Tjeckien, kopplat till hans roll som tidigare ägare i den stora koncernen *Agrofert*, vilken tilldelats EU-medel.

Allmänhetens tillgång till allmänna handlingar från statliga myndigheter regleras i lag. Media har dock rapporterat om flera fall där enskilda har haft svårt att få tillgång till sin akt i polisens arkiv.

Rättssäkerhet

En person som ställs inför rättslig prövning betraktas som oskyldig tills motsatsen har bevisats och har rätt att skyndsamt få detaljerad information om anklagelserna. Domstolsförhandlingar sker muntligen och är offentliga utom i vissa känsliga fall, som till exempel då barn är inblandade. Godtyckliga arresteringar och häktningar är förbjudna enligt lag.

I brottmål och vissa civilmål kan den enskilde ansöka om rättsligt ombud på statens bekostnad. Ansökningsprocessen har kritiserats för att vara komplicerad och i vissa fall godtycklig, vilket leder till att personer som saknar ekonomiska medel kan stå utan rättshjälp trots att behov finns. Flera civilsamhällesorganisationer menar att tjeckisk lag förhindrar dem från att erbjuda behövlig hjälp.

Civilsamhällesorganisationen Tjeckiska Helsingforskommittén framhåller att det finns brister i rättssäkerheten framförallt för romer, frihetsberövade personer, flyktingar och barn, som t.ex. utdragna

domstolsförfaranden, långa handläggningstider i samband med fostervård eller bristen på effektiva verktyg för en tidig identifiering av drabbade barn.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Klagomål mot polisen, kriminalvården och tullen av utreds av myndigheten *General Inspection of Security Forces* (GIBS).

Inga uppgifter finns om att straffrihet skulle förekomma, men människorättsorganisationer och journalister har framfört kritik mot GIBS. De anger att myndigheten inte agerar så oberoende som den borde, vilket skulle kunna innebära en risk för straffrihet.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Tjeckien är en parlamentarisk demokrati med politisk pluralism och flerpartisystem samt har en direktvald president som statsöverhuvud. Parlamentet, som innehar den lagstiftande makten, består av två kammare: deputeradekammaren och senaten. Regeringen bildas på grundval av representation i deputeradekammaren. Val till deputeradekammaren hålls vart fjärde år. Det senaste valet hölls i oktober 2017 och nästa val planeras till oktober 2021. För att ta plats i parlamentet krävs att ett parti erhåller minst fem procent av rösterna. Mandatperioden för senatorer är sex år. Val hålls vartannat år för att ersätta en tredjedel av ledamöterna.

Presidenten väljs för en mandatperiod om fem år, med maximalt två mandatperioder i följd. Presidenten är överbefälhavare, utser premiärminister och har liksom senaten rätt att kräva förnyad behandling av lagförslag i parlamentet. Formellt sett har presidenten framförallt en ceremoniell roll, men nuvarande president Miloš Zeman, som omvaldes i januari 2018, har påtagligt använt ämbetet i opinionsskapande syfte.

Alla medborgare över 18 år har rösträtt. Särskilt stöd ges till personer med funktionsnedsättning och allvarligt sjuka för att underlätta röstdeltagande, men det saknas möjlighet att poströsta. Både

internationella och inhemska valobservatörsmissioner granskar nationella och regionala val.

Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa, OSSE, som har observerat ett flertal av Tjeckiens parlamentsval inklusive det senaste presidentvalet, har uttryckt förtroende för landets valprocess. Organisationen har däremot framfört kritik mot retoriken i valkampanjerna, som vid flera tillfällen rapporterats ha varit främlingsfientlig och aggressiv.

En lag om transparent partifinansiering röstades igenom av parlamentet 2016. Lagen gör det möjligt för allmänheten att ta del av hur partier finansieras och ska motverka politikernas möjligheter att utnyttja statliga medel för egen vinning. I samband med det senaste presidentvalet fanns medieuppgifter om ekonomiska oegentligheter kopplade till president Zemans valkampanj.

Kvinnor är underrepresenterade på beslutsfattande positioner på samtliga nivåer inom politiska församlingar. Andelen kvinnor i parlamentet ligger på 20 procent (23 procent i underhuset, 15 procent i senaten). I regeringen som bildades i juni 2018 är fyra av fjorton ministrar kvinnor. Det råder ingen större skillnad mellan kvinnor och män när det gäller valdeltagande.

Landets romska minoritet saknar politisk representation av betydelse. Inget av de partier som representerar landets cirka 250 000 romer har kommit över parlamentets femprocentsspärr. Det finns heller ingen person av romskt ursprung i parlamentet eller senaten.

Det civila samhällets utrymme

Det civila samhällets organisationer tillåts verka fritt. Situationen för civilsamhället har generellt förbättrats i takt med att det blivit en accepterad del av samhället. Organisationsföreträdare blir inbjudna till dialog med regeringen och uppmuntras att föreslå policyförändringar. År 2018 fanns uppskattningsvis cirka 38 000 aktiva civilsamhällesorganisationer.

Det har förekommit att politiker offentligt har kritiserat civilsamhällesorganisationer, exempelvis för att vara politiserade. Många organisationer är underfinansierade vilket leder till svårigheter att utföra sin kärnverksamhet.

Organisationer som verkar mot korruption har spelat en betydande roll i politiken under senare år och bidragit till att ett flertal nya lagar mot korruption och för ökad transparens har antagits av parlamentet.

Flera organisationer som främjar kvinnors rättigheter är relativt nya inom det tjeckiska civilsamhället. *Czech Women's Lobby*, ett nätverk bestående av 36 organisationer, anses vara en av de mest framträdande aktörerna.

Organisationer som arbetar med att stödja flyktingar och migranter har rapporterat om trakasserier från högerextrema grupper. Efter den internationella flyktingkrisen 2015–2017 har dessa organisationers situation förbättrats, vilket kan bero på att antalet asylsökande har minskat och att media inte uppmärksammar invandringsrelaterade frågor i samma utsträckning.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Tortyr är förbjudet enligt lag och belagt med fängelsestraff i upp till 12 år, alternativt upp till 18 år om dödsfall uppkommer till följd av tortyren. Tjeckien arbetar för att, i enlighet med påpekanden från FN:s kommitté mot tortyr, revidera sin lagstiftning beträffande definitionen av tortyr för att den bättre ska överensstämma med FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Regeringen har godkänt förslag till revidering, vilket ska behandlas i parlamentet.

Tjeckien har sedan flera år problem med att antalet intagna överstiger fängelsernas kapacitet. Ombudsmannen har vid upprepade tillfällen varnat för att situationen kan komma att förvärras och rekommenderat justitieministeriet att se över straffsystemet för att minska antalet frihetsberövade personer. Antalet intagna har minskat något men

Tjeckien har alltså det näst högsta antalet per capita i EU (efter Litauen) med 202 interner per 100 000 invånare.

Tjeckien har tidigare fått kritik från internationella organisationer för inhuman behandling av patienter inom psykiatrin. Europarådets kommitté för förhindrande av tortyr (CPT) har tidigare uttryckt oro över att patienter hålls bakom låsta dörrar och spänns fast, i vissa fall under långa perioder. De har även kritiserat användningen av kirurgisk kastrering av personer dömda för sexualbrott. Ett nytt legalt ramverk har antagits, och under senare år har denna typ av ingrepp minskat. Vid CPT:s senaste granskning 2018 studerades behandlingen av frihetsberövade personer och Tjeckien gavs ett antal rekommendationer för att förbättra lagstiftningen. Uppföljning av granskningen pågår.

Människohandel är ett förekommande problem. Rapporter från myndigheter, människorättsorganisationer och media visar på att Tjeckien, i jämförelse med andra europeiska länder, har ett högt antal såväl utländska som tjeckiska arbetare som arbetar under tvångsliknande förhållanden.

Tjeckien har genom åren utpekats som ett ursprungs, transit- och destinationsland för handel för sexuella ändamål med kvinnor, flickor och pojkar. En stor andel av de identifierade offren är romska kvinnor.

Prostitution är inte olagligt, men organiserad prostitution så som bordeller och hallickverksamhet är förbjudet enligt lag och straffbart. Situationen har förändrats påtagligt sedan 90-talet då prostitution förekom betydligt mer öppet, inte minst längs större vägar vid gränser mot grannländer. Endast en liten del av prostitutionen är idag synlig på gator och torg. Den har istället flyttat inomhus, till exempel till etablissemang som uppger sig vara strippklubbar, nattklubbar eller massagesalonger.

Regeringen arbetar målmedvetet med att försöka förhindra all typ av människohandel, bland annat finns en nationell handlingsplan för åren 2020–2023. Detta är den sjätte handlingsplanen i ordningen. Både lagstiftning och praktisk tillämpning har enligt ansvariga myndigheter förbättrats.

Dödsstraff

Dödsstraff är förbjudet enligt lag. Det sista dödsstraffet genomfördes i Tjeckoslovakien 1989.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Godtyckliga frihetsberövanden är förbjudet enligt konstitutionen. Häktningsorder utfärdas av en domare och en misstänkt person ska överlämnas till domstol inom ett dygn. Domaren har sedan ytterligare ett dygn på sig att besluta om personen ska hållas frihetsberövad. En person som arresteras utan en häktningsorder får vara anhållen i högst 48 timmar, varefter domstol måste fatta beslut om häktning inom ett dygn. Rapporter om att frihetsberövade har trakasserats eller misshandlats av polis har förekommit från civilsamhällesorganisationer. Situationen har dock förbättrats över tid, bland annat efter att ombudsmannen har ökat sitt fokus på förekomsten.

Situationen med att asylsökande och papperslösa låstes in på flyktingförvar under längre perioder har förbättrats väsentligt sedan 2016. Detta kan bero på det lägre antalet asylsökande och migranter i landet.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Yttrande- och tryckfrihet garanteras i konstitutionen. Begränsningar får göras med hänsyn till den nationella säkerheten, individers rättigheter, folkhälsa eller moral. Lagen tillämpas till exempel för att förbjuda hets mot folkgrupp. För personer som förnekar Förintelsen och kommunismens brott mot mänskligheten föreskriver lagen fängelse mellan sex månader och tre år.

Medieutbudet är brett och medierna verkar fritt, men en ökande ägarkoncentration har på senare tid skapat oro hos journalister och uppmärksammats av organisationen Reportrar utan gränser.

Uppmärksammade förvärv av nyhetskanaler har under senare år väckt diskussioner om mediernas oberoende och ägarkoncentration. Reportrar utan gränser menar att ägarkoncentrationen av medier i landet är på en kritisk nivå och ser det som ett potentiellt hot mot landets yttrandefrihet. Organisationen anser att ägarna använder medier som verktyg för att få

politisk och ekonomisk makt bland annat genom möjligheten att sätta agendan för vad som tas upp i viss media. Även EU-kommissionen har i sin rapport om rättsstatens principer riktat kritik mot Tjeckien beträffande ägarstrukturerna i media.

Särskilt uppmärksammat gällande medias ägarstrukturer är att koncernen *Agrofert* äger två av landets största dagstidningar. *Agrofert* ägdes fram till 2017 av Andrej Babiš då han valdes till premiärminister och bl.a. EU-kommissionen anser att Babiš inflytande över koncernen alltså är stort. Köpet av den största privata tv-kanalen, TV NOVA, väckte även stor uppmärksamhet när det köptes av Tjeckiens rikaste person, Petr Kellners, finansbolag PPF.

Samtidigt verkar i det tjeckiska medielandskapet ett flertal stora dagstidningar och tv-kanaler som inte ägs eller domineras av Babiš eller Kellner.

Ägarkoncentrationen i media har medfört att Tjeckien fallit från plats 13 till plats 40 i Reportrar utan gränsers pressfrihetsindex mellan 2012 och 2020.

Det offentligt ägda public-servicebolaget ČT driver flera tv-kanaler och finansieras främst via TV-licenser samt en mindre del reklamintäkter. Civilsamhällesorganisationer och parlamentariker från den politiska oppositionen har kritiserat utnämningar till det statliga televisionsrådet, som har till uppgift att granska ČT. De menar att utnämningarna riskerar att politisera rådet. De anser också att utnämningar har skett utifrån partisympatier med premiärminister Babiš parti ANO samt med goda kontakter till president Zeman. Rådet har ingen direkt kontroll över medieinnehållet, men har rätt att avskeda bolagets VD.

Det förekommer att politiker öppet angriper och ifrågasätter mediers oberoende. Bland annat har president Zeman vid upprepade tillfällen uttalat sig negativt om och även hotfullt mot journalistkåren.

Internet är fritt tillgängligt. 2020 hade 82 procent av hushållen tillgång till internet enligt den offentliga statistikmyndigheten *Czech Statistical Office*.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Mötes- och föreningsfriheten är grundlagsfäst. För att anordna demonstrationer krävs tillstånd och myndigheter kan begränsa sammankomster som uppmanar till hat, förtryck av andras rättigheter eller som riskerar deltagarnas säkerhet. Under coronapandemin har rätten att samlas i större folksamlingar tidvis begränsats. Rätten att demonstrera har funnits kvar, förutsatt att demonstranterna hållit sig till rådande smittskyddregler kring avstånd och maxantal. I praktiken har detta inneburit att större demonstrationer varit svåra att arrangera.

Enligt lag måste organisationer, föreningar och politiska partier registrera sig hos inrikesministeriet.

Organisationer som uppmanar till hat baserat på etnicitet, religion, klasstillhörighet, nationalitet eller som använder sig av förbjudna symboler, kan förbjudas av domstol eller nekas registrering av inrikesministeriet.

Religions- och övertygelsefrihet

Religions- och övertygelsefrihet garanteras enligt grundlagen. Varje individ har rätt att öppet utöva sin tro, byta tro samt avstå från religiös tillhörighet. Skattelättnader och finansiellt stöd erbjuds till registrerade trossamfund.

Tjeckien är ett av Europas mest sekulariserade länder. Religiösa argument används sällan som förevändning för att göra inskränkningar i människors rättigheter.

Företrädare för det högerextrema partiet SPD, som sitter i parlamentet, uttrycker öppet islamofobiska värderingar. Främlingsfientliga åsikter har återkommande uttryckts i valkampanjer, även av företrädare för andra politiska partier än SPD. I och med att antalet asylsökande kraftigt minskat sedan 2017 har de tidigare förekommande demonstrationerna mot muslimer avtagit.

År 2019 rapporterade *Federation of Jewish Communities* i Tjeckien om knappa 700 antisemitiska incidenter, varav de flesta skedde online. Rapportering om incidenter hade fördubblats jämfört med året innan,

vilket till stor del beror på bättre övervakning framför allt på nätet. Ingen fysisk attack med antisemitiskt motiv rapporterades 2019. Däremot rapporterade inrikesministeriet om 15 andra typer av antisemitiska incidenter som klassades som kriminella under 2019, vilket kan jämföras med 47 under 2015.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Fackliga rättigheter och relaterade frågor

Diskriminering på arbetsmarknaden på basis av kön, ålder, sexuell läggning, religion, funktionsnedsättning, etnicitet eller medlemskap i politiska partier och fackförbund är förbjudet enligt lag. Strejkrätten garanteras i grundlagen.

Fackförbund får enligt lag verka fritt och alla arbetstagare har rätt att ansluta sig till ett fackförbund. Tjeckien placeras i kategori två av fem i *International Trade Union Confederation (ITUC) Global Rights Index* med bedömningen att återkommande överträdelser av fackliga rättigheter äger rum.

Statistik från Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) visar att runt 13 procent av arbetstagarna är fackligt anslutna (505 000 år 2018). Fackförbundens inflytande är förhållandevis svagt i förhandlingar om minimilön. Samarbetet med arbetsmarknadsministeriet fungerar enligt fackförbunden bra.

Tjeckien har ratificerat ILO:s åtta kärnkonventioner, men fackföreningar framhåller att det saknas kunskap om konventionernas innehåll hos både arbetsmarknadens parter och allmänheten. Enligt den statliga byrån för inspektioner av arbetsplatser (SUIP) var de vanligaste diskrimineringsbrotten 2019 åsidosättande av kravet att anställa ett visst antal personer med funktionsnedsättning, diskriminering på grund av kön eller ålder samt publicering av diskriminerande arbetsannonser. Böter för diskriminering utfärdades i 56 fall i samband med rätten till arbete 2019.

Den ekonomiska nedgången till följd av coronapandemin har drivit upp arbetslösheten något. Arbetslösheten var i december 2020 den lägsta i EU på cirka 3,1 procent. Den var högre för kvinnor än för män; 3,7 respektive

2,7 procent. Sysselsättningsgraden ligger på 74 procent i åldrarna 15–64; 67 procent för kvinnor respektive 81 procent för män.

Arbetslösheten är betydligt högre i den romska befolkningsgruppen, och uppgår till cirka 40 procent. Kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (OHCHR) har genom åren uttryckt oro gällande den höga arbetslösheten bland landets romska befolkning, särskilt bland kvinnor och ungdomar. OHCHR har inte ansett att regeringens åtgärder för att förbättra romers situation på arbetsmarknaden varit tillräckligt effektiva.

Nyblivna föräldrar har rätt till tre års betald föräldraledighet. Föräldraledigheten utnyttjas i princip endast av kvinnor. De stannar ofta hemma med barnet i de tre år som maxbeloppet tillåter, då allmän barnomsorg för barn under tre år är begränsad. Endast hälften av de kvinnor som tagit föräldraledigt återvänder till sina ursprungliga arbeten. Kvinnor arbetar också oftare deltid. Dessa förhållanden bidrar till lönegapet mellan män och kvinnor, som enligt OECD är 19 procent till kvinnornas nackdel. Lönegapet reflekteras också i pensionerna, och äldre kvinnors ekonomiska situation har uppmärksamats av både EU-kommissionen och OECD.

Kvinnor är underrepresenterade på beslutsfattande positioner inom politiska församlingar på samtliga nivåer. Arbetsmarknaden präglas av en horisontell och vertikal segregering, där kvinnor främst arbetar inom vissa specifika sektorer och är underrepresenterade på högre positioner.

Minimilönen har ökat de senaste åren och uppgick vid slutet av 2020 till 14 600 CZK, motsvarande cirka 5 840 SEK vid heltidssysselsättning. Arbetstiden var 2019 i genomsnitt 34,4 timmar per vecka, enligt OECD.

Regeringen antog 2017 ny lagstiftning för att stärka skyddet för utländska arbetstagare och motverka illegala jobbagenturer.

Arbetsmarknadsministeriet uppskattar att cirka 200 000 arbetare, varav hälften är utländska medborgare, befinner sig i en slags ”gråzon”, där de är anställda via byråer som säger sig vara arbetsförmedlingar men som varken är registrerade som det eller uppfyller de villkor som ställts av staten. Fackföreningen CMKOS, motsvarande LO, har vid upprepade

tillfällen rapporterat om människohandel och att personer arbetar under tvång, genom så kallat skuldslageri, inom byggnads-, jordbruks-, tillverknings- och servicesektorn. Utländska arbetstagare uppges betala en agent för att få anställning och tvingas sedan arbeta av påstådd skuld till denne. Under pandemin har detta problem minskat i och med att färre utländska arbetare har rest till Tjeckien för att arbeta.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Alla medborgare har rätt till grundläggande sjukvård utan diskriminering. Sjukförsäkringssystemet finansieras främst genom obligatoriska försäkringar i statliga eller privata försäkringsbolag, men också via statsbudgeten.

Medellivslängden ökar kontinuerligt och var 76 år för män respektive 82 år för kvinnor 2019. Pandemin har påverkat statistiken och år 2020 uppmättes en nedgång (till 75 respektive 81 år). Mödradödligheten uppgick till tre per 100 000 födselar 2019. Barnadödligheten var 2,4 per 1 000 födda.

Påtaglig ojämlikhet finns i folkhälsan mellan romer och övriga befolkningen. Romers livslängd är cirka tio år kortare och barnadödligheten bland dem är dubbelt så hög. De lever också i högre utsträckning i fattigdom, under dåliga bostadsförhållanden och har sämre tillgång till vård.

Sex- och samlevnadsundervisning är obligatorisk och börjar från andra klass i grundskolan. Preventivmedel förskrivs av gynekolog och tillgången är god. Abort tillåts fram till vecka tolv, efter skriftlig begäran från kvinnan och en gynekologs godkännande om aborten inte äventyrar kvinnans hälsa. Om det finns särskilda hälsoskäl, fosterskador eller om en våldtäkt föranlett graviditeten, är abort tillåten fram till vecka 24. Det finns ett brett stöd hos allmänheten för rätten till fri abort. De senaste fyra åren har antalet aborter ökat med femtio procent.

Kvinnor är begränsade att välja hur och var de ska föda samt om de vill ha hjälp av barnmorska. Barnmorskor som hjälper till vid hemmafödslar riskerar böter.

Rätten till utbildning

Rätten till utbildning garanteras i konstitutionen. Utbildning är kostnadsfri upp till och med universitetsnivå och gäller alla. Kostnader för skolböcker och andra läromedel täcks av staten. Enligt utbildningsministeriet var andelen som 2019 inte slutförde den grundläggande utbildningen mindre än sex procent. Läskunnigheten är över 99 procent.

Barn med särskilda utbildningsbehov och barn som är socialt missgynnade ska delta i det allmänna skolsystemet med hjälp av lärarassistenter och utökade läromedel. Undervisning om mänskliga rättigheter ingår i den nationella läroplanen för elever i grundskolan.

Under stora delar av coronapandemin har undervisningen bedrivits i distansform för alla årskurser. Enligt tjeckiska Skolinspektionen hade 10–15 procent av eleverna inledningsvis inte tillgång till online-undervisning. Det är för tidigt att dra slutsatser av vad den långtgående övergången till distansundervisning inneburit, men diskussioner förs kring om och i vilken mån det påverkat inte bara undervisningskvaliteten utan även barns och ungdomars psykiska hälsa.

Diskriminering och segregering av romska barn inom grundskolan är ett sedan länge utbrett problem. Tjeckien har fått upprepade kritiker från människorättsorganisationer och internationella organ beträffande etnisk segregering av romer i grundskolan och för otillräckliga insatser för att motverka diskriminering och särbehandling i skolmiljön.

Ny lagstiftning på utbildningsområdet har inneburit framsteg i arbetet med att minska överrepresentation av romska barn i så kallade praktiska skolor, vilka varit avsedda för barn med psykisk funktionsnedsättning. Det förekommer dock fortfarande brister i genomförandet och segregationen är alltjämt stor. Vidare har flera skolor rapporterat att föräldrar från socio-ekonomiskt stabila områden flyttat sina barn till en annan skola när andelen romska barn i klasserna har ökat.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Tjeckien placerades på plats 27 i UNDP:s index för mänsklig utveckling, HDI, i världen 2020, och rankas därmed bland de länder som har hög

ekonomisk och social levnadsstandard. UNDP:s jämlikhetsjusterade index för mänsklig utveckling, IHDI, placerar Tjeckien på plats tolv i världen. Den ekonomiska ojämlikheten är således låg i landet enligt både OECD och UNDP. Samtidigt uppskattas cirka en tredjedel av landets romer leva i socialt utsatta områden med undermålig boendestandard och begränsad tillgång till grundläggande samhällstjänster såsom sjukvård och utbildning. Nordvästra och nordöstra Tjeckien är de mest utsatta regionerna, där fattigdomen och arbetslösheten är mer utbredd än resten av landet. År 2019 levde 12,5 procent av befolkningen i fattigdom eller riskerade att hamna i sådan enligt Eurostat, att jämföra med 4,5 procent i Sverige.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Jämställdhet mellan könen garanteras i konstitutionen. Ombudsmannen hanterar klagomål kopplade till en rad områden, exempelvis jämställdhet och diskriminering, hälsovård och arbetsmarknad, funktionsnedsättning, migration och allmän ordning.

Våld i nära relationer är utbrett. Enligt en undersökning från EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA) uppger var tredje kvinna i Tjeckien sig ha blivit utsatt för våld. Nära varannan anger sig ha blivit utsatt för fysisk eller psykisk misshandel av sin partner. Ett permanent särskilt råd som ger regeringen rekommendationer i jämställdhetsfrågor har tagit fram en nationell handlingsplan för förebyggande av våld i nära relationer. Flera lagändringar har gjorts för att stärka skyddet mot våld i nära relationer.

Våldtäkt har en straffpåföljd från två till 15 års fängelse och våldtäkt inom äktenskapet är kriminaliserat. År 2019 dömdes 221 personer för våldtäkt och 356 personer för sexuella övergrepp. Ett arbete pågår för att förbättra myndigheters bemötande av personer som utsatts för våld i nära relationer. Polisen utbildas i att hantera brott med sexuellt våld i linje med det större arbetet att bemöta personer som utsatts för våld i nära relationer.

Enligt organisationer som arbetar för att främja kvinnors rättigheter i Tjeckien finns indikationer på att våld i nära relationer har ökat under coronapandemin, till följd av perioder av nedstängning av den större delen av samhället.

Barnets rättigheter

Barnets rättigheter skyddas av författningen och i lagstiftning. Socialt och juridiskt skydd erbjuds enligt lag alla barn, oavsett barnets nationalitet. Det har dock riktats kritik från barnrättsföreträdare mot att barns rättigheter i vårdnadstvister och socialrättsfall inte tillgodosetts på ett tillfredsställande sätt.

Regeringen beslutade i juni 2020 att inrätta en Barnombudsman. Frågan behandlas i parlamentet och förhoppningar finns om att institutionen ska kunna inleda sitt arbete under 2021.

Romska barn har historiskt sett haft sämre möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda till följd av ekonomisk och social utsatthet samt diskriminering.

Barnaga är tillåtet enligt tjeckisk lag, men enligt UNICEF minskar andelen föräldrar som använder barnaga som bestraffning. Aga är förbjudet inom förskola, skola och ungdomsanstalter.

Enligt ansvarigt ministerium utsätts varje år närmare 40 000 barn för någon form av våld. År 2019 omhändertog tjeckiska myndigheter 196 barn på grund av övergrepp och misshandel i hemmet. Sammanlagt omhändertogs cirka 3 500 barn kopplat till försummelse från eller oförmåga hos vårdnadshavarna. Regeringen har i sin handlingsplan mot våld i familjen lyft fram tre områden som behöver förbättras: lärare behöver bli utbildade i att identifiera barn som far illa, socialtjänsten måste få mer resurser och det lagliga skyddet för barn måste bli bättre och tydligare.

Lagen förbjuder sexuellt utnyttjande av barn och innehav, produktion och distribuering av barnpornografi. Regeringen bekämpar barnpornografi och sextrafficking av barn genom hårda straff mot förövare och upplysning både i skolor och i media.

Straffbarhetsåldern är 15 år.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Lagen garanterar lika rättigheter för samtliga medborgare. Det finns 14 officiellt erkända etniska minoriteter och den judiska minoriteten klassas som en religiös minoritet. Samtliga representeras i rådet för nationella minoriteter. Permanent ordförande för rådet är företrädare för den judiska minoriteten. Tjeckiska är det enda officiella språket, men i delar av landet talas flera språk, exempelvis slovakiska, tyska, polska och romani.

De tre största nationella minoriteterna är slovakier, ukrainare och polacker. Det finns även en relativt stor vietnamesisk minoritet sedan kommunisttiden. Vid folkräkningar uppger endast en bråkdel av personer med romsk bakgrund att de tillhör den romska minoriteten. Romerna uppgår enligt olika uppskattningar till mellan 150 000 och 300 000 personer och är i realiteten den största nationella minoriteten. Tjeckien, och tidigare Tjeckoslovakien, har vid upprepade tillfällen fått kritik för diskriminering av romer från en rad internationella och inhemska institutioner och organisationer som arbetar med mänskliga rättigheter.

De romska kvinnor som under 70- och 90-talet utsattes för tvångssteriliseringar har fått en officiell ursäkt av regeringen, men inte kompensation eller skadestånd. Ett förslag om utbetalning av skadestånd befinner sig i parlamentet för behandling.

Få av landets romer är integrerade i det politiska och offentliga livet. Ett särskilt råd med ansvar för romers rättigheter finns och leds av en kommissionär.

Enligt Europeiska kommissionen mot rasism och intolerans (ECRI) är romer och utomeuropeiska invandrare de som utsätts för hets mot folkgrupp i högst utsträckning. Antalet fysiska hatbrott har minskat i omfattning, vilket inrikesministeriet förklarar med att arenan för hatbrott i stor utsträckning har flyttat till internet.

Hbtqi-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Diskriminering på grund av sexuell läggning är förbjuden enligt lag och samkönade par kan ingå i registrerade partnerskap men inte äktenskap. Personer i registrerade partnerskap har rätt till att adoptera barn, däremot har samkönade par inte rätt att adoptera tillsammans. Sterilisering är ett krav innan en person tillåts genomgå könskorrigering.

Lagstiftningen avseende hatbrott har inga referenser till sexuell läggning eller könsidentitet. Enligt praxis kan dock homofobiska eller transfobiska motiv leda till förhöjt straffvärde. Rättsväsendet för inte statistik över våld särskilt riktat mot hbtqi-personer.

Vid jämförelse med andra central- och östeuropeiska länder utmärker sig Tjeckien som ett land med respekt för homosexuellas lika rättigheter, till exempel stöder två av tre personer i befolkningen, enligt undersökningar, samkönades rätt att ingå äktenskap.

Enligt en undersökning genomförd av den tjeckiska ombudsmannainstitutionen 2019 har mer än en tredjedel av hbtqi-personer upplevt någon form av diskriminering eller trakasserier de senaste fem åren.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Asylsökande har enligt lag rätt att söka asyl i Tjeckien. Regeringen samarbetar med UNHCR och andra humanitära organisationer för att stödja flyktingar. Asylprocessen administreras av inrikesministeriet som första instans.

Regeringen för en restriktiv flyktingpolitik och Tjeckien motsätter sig ett EU-gemensamt beslut att omfördela asylsökande inom unionen. EU-domstolen slog i april 2020 fast att Tjeckien, tillsammans med Ungern och Polen, bröt mot EU-rätten när de vägrade ta emot de flyktingar som EU-länderna gemensamt beslutat om.

Asylsökande och personer med flyktingstatus har rätt till samma sjukvård som resten av befolkningen.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Lagen förbjuder diskriminering av personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden, inom utbildningsväsendet och vad gäller tillgången till offentliga tjänster. Ett statligt råd för personer med funktionsnedsättning har till uppgift att belysa utmaningar som personer med funktionsnedsättning möter och föreslå åtgärder. En nationell handlingsplan för åren 2021–2025 har tagits fram för att förbättra villkoren för personer med funktionsnedsättning. Trots vissa framsteg är sysselsättningsgraden hos personer med funktionsnedsättning betydligt lägre än i befolkningen i stort.

Enligt lag är skolor, sjukhus, kliniker och andra offentliga platser samt transportmedel skyldiga att anpassa sina utrymmen för personer med olika funktionshinder vid ny- eller ombyggen. Framkomligheten för rullstolsburna på gator och torg är undermålig i Tjeckien, men vid nybyggen och renoveringar tas detta numer i beaktande.

VII. Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Tjeckien

Regeringens demokratisatsning, som går ut på att Sverige i alla sammanhang ska stå upp för demokratiska principer, arbeta för att stärka demokratin och uttrycka kritik när den brister, genomförs också i Tjeckien.

Ambassaden har fört dialog med ansvariga instanser om mervärdet för Tjeckien att ansluta sig till Istanbulkonventionen som syftar till att förebygga och bekämpa våld mot kvinnor och i hemmet, samt aktivt bidragit i arbetet med att inrätta en barnombudsman i Tjeckien genom kontakter med både regering och parlament. Vidare har ambassaden bland annat genomfört ett antal samarbeten med organisationer som stöder hbtqi-personers lika rättigheter liksom etablerat nätverk med syfte att bidra till att motverka hat mot kvinnor på nätet.

Ambassaden, Business Sweden, svenska företag på plats och den Nordiska Handelskammaren har tillsammans med tjeckiska partners arbetat för att uppmärksamma vikten av jämställdhet och goda arbetsvillkor på arbetsplatser, inklusive för arbetstagare med

funktionsnedsättning, samt vikten av ett väl utbyggt föräldraförsäkringssystem.

Tjeckien deltar aktivt i FN:s universella granskningsmekanism (UPR). Senaste granskningen i UPR ägde rum 2017. Sverige gav inga rekommendationer.

VIII. RATIFICERING AV CENTRALA KONVENTIONER OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* ratificerades år 1993. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet ratificerades år 1993 respektive 2004.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* ratificerades år 1993. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte undertecknats.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD)* ratificerades år 1993.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* ratificerades år 1993. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2001.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* ratificerades år 1993. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2006.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* ratificerades år 1993. Det tillhörande protokollet om barns indragning i väpnade konflikter ratificerades år 2001. Det tillhörande

protokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2013.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)* ratificerades år 2009.

Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden, *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (ICED)* ratificerades år 2017.

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning, *Convention Relating to the Status of Refugees (Refugee Convention)* ratificerades år 1993. Det tillhörande protokollet ratificerades år 1993.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the International Criminal Court (ICC)* ratificerades år 2009.

Regionala instrument

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, *The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR)* ratificerades år 1992.

Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter, *Framework Convention for the protection of National Minorities*, ratificerades år 1997.

Europeiska stadgan om landsdel- eller minoritetsspråk, *European Charter for Regional or Minority Languages*, ratificerades år 2006.

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen), *Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*, har inte ratificerats.